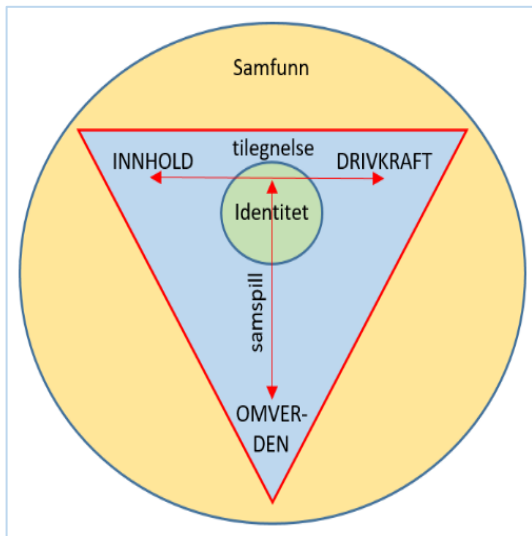

Læringsinnhold, drivkrefter og omverden

Læringstrekanten er satt sammen av tre modeller fra Illeris (2012): *Læring*. Denne utgaven, og tilpasningen til skriftspråklæring i den videre framstillingen, er godkjent av Knud Illeris.

Når det gjelder de grunnleggende komponentene som må være til stede for at barn skal lære seg skriftspråket, har danske Knud Illeris – professor i livslang læring – gitt viktige innspill. Den følgende framstillingen om de sentrale dimensjonene ved læring bygger på *Læringstrekanten* til Illeris.¹

I boka *Læring* beskriver Knud Illeris det han kaller *læringstrekanten*. Hvert hjørne på trekanten peker på en læringsdimensjon. De tre dimensjonene er *innholdet* av det som læres, læringsens *drivkrefter* og den sosiale og materielle *omverdenen*. Mellom disse dimensjonene foregår det to prosesser, som Illeris kaller *tilegnelses- og samspillsprosessen*. Bak det hele er påvirkningen fra samfunnet. Identiteten vår har plass i spenningsfeltet mellom samspill og tilegnelse.

Illeris systematiserer *læringsinnholdet* i følgende kategorier: viten, forståelse, ferdigheter, innsikt, mening, kvalifikasjoner, holdninger, sosialitet og disposisjoner.

Drivkraften er det som gir energi til læringen:

motivasjon, vilje, følelser, energi, interesse, oppgaveorientering og oppmerksomhet, dessuten lærte og nedarvede disposisjoner. Læringsinnholdet preges av drivkreftene, og drivkreftene influeres av det som læres. Yngre barn drives av et lekmotiv, ifølge Leontjevs motivasjonsteori.² Læringsaktivitetene kan derfor med fordel være lekpregede.

Omverdenen som læringen foregår i, består av relasjoner og den materielle verden, som naturen, redskaper, sanger og andre kulturuttrykk, materiell, metoder, litteratur, læreverk, leker og begrepsmateriell. Relasjoner og det materielle er som regel knyttet sammen, som for eksempel når ei gruppe har felles dialog rundt bilder eller en tekst.

Samspillsprosessen har ulike former, her gradert etter aktivitet, involvering og fokus: *persepsjon*, formidling, opplevelse, imitasjon, virksomhet og deltagelse. Imitasjon er viktig for læring, særlig i førskolealderen. Virksomhet og deltagelse er aktive, målrettede samspillsformer. Deltagelse innebærer også praksisfellesskap og medinnflytelse. Det er viktig at samspillet er preget av ro, samhold og felles opplevelse av å være lærende mennesker.³

I de to prosessene, *tilegnelse* og *samspill*, vil de tre dimensjonene, *innhold*, *drivkraft* og *omverden*, påvirke hverandre gjensidig. Læring forutsetter aktivitet og deltagelse som omsettes i erfaring og utvikling, og som skaper mening og *identitet*.⁴

Erfaring er for Illeris det som læres på en inngående måte – en personlig erkjennelse som er mer dyptgående enn det vi til daglig kaller læring. Erfaring henger sammen med alle de tre dimensjonene i Illeris' læringstrekant og er et samlebegrep for Illeris' læringsforståelse. Man tilegner seg eller forstår noe av vesentlig betydning for en selv, og man er motivert og følelsesmessig engasjert. Et viktig bidrag fra hjerneforskningen er at fornuften i en sunn hjerne ikke kan operere uavhengig av følelsene. Det vestlige idealet om den rene fornuft er en illusjon, sier Illeris.

Erfaringsdannelse er alltid sosialt formidlet. Den finner ikke sted i individuell isolasjon, men trenger en sosial sammenheng. Når man erfarer noe alene, er isolasjonen bare momentvis. Sammenhengen erfaringen inngår i, vil alltid være sosialt bestemt.⁵

¹ Illeris (2012).

² Jerlang, Egeberg & Sommer (2000).

³ Hattie (2009).

⁴ Wenger via Illeris (2012, s. 142).

⁵ Illeris (2012, s. 156; 28; 159).

Læringsrekanten til Knud Illeris: Tre læringsdimensjoner, to prosesser og erfaringsbegrepet beskrevet og tilføyd momenter fra andre

Samfunn: Avgjørende samfunnsforhold mht. læringsmulighetene og kravene til språklig og skriftspråklig kompetanse: *Globalisering/kunnskapsamfunn*: Stadig økende krav til kompetanse – dvs. kunnskaper og ferdigheter som kan kombineres og anvendes i nye og ukjente situasjoner. Økende krav til leseflyt, akademisk leseforståelse og skriftlig kommunikasjon på norsk/engelsk, samhandling på tvers av land/kontinent, omstillingsevne, fleksible kunnskaper, kreativitet, kritisk tenkning og evne til å velge ut og sammenholde informasjon fra flere kilder. Nye læreplaner og leseprøver er drevet fram av økonomiske årsaker. Men mister man omsorgen for hele mennesket – og et helhetlig danningsspekter? *Begrensede ressurser i skolen*: Det er snevne rammebetingelser mht. lærerressurser/materiell/mulighet for tilpasset opplæring innen et stort spekter av behov inkludert flerspråkighet, og knappere tid til å legge fundamentet for læring. Både lærere og elever – og særlig barn i risikogrupper – opplever tids- og forventningspress, ytre kontroll, usikkerhet og frykt for nederlag – og havner i motivasjonsrelatert ambivalens og forsvar mot læring.

Færskole: *Sosial arv* medfører ulik grad av *emergent literacy*, begynnende lese tilegnelse, høytlesning, rikdom innen språk og begreper. En- eller flerspråkighet hos foreldre/barnehageledere/barn. *Skole:* Varierende situasjon mht. lokaler, klassestørrelse, lærer kvalifikasjoner, leseopplæringsprogram, ressurser, integreringsmuligheter, kunstintegrering og samarbeid med foreldre og lokalmiljø.

Innhold: *Viten, forståelse, ferdigheter, innsikt, mening, kvalifikasjoner, holdninger, sosialitet og disposisjoner.*

Disposisjoner: Nyborg: Lærte LTM-strukturer basert på tidligere erfaringer – grunnlag for følelsesmessig og motivasjonsrelatert aktivisering via sansning, hukommelse og motiver. Hattie: Måten en åpner seg for læring på.

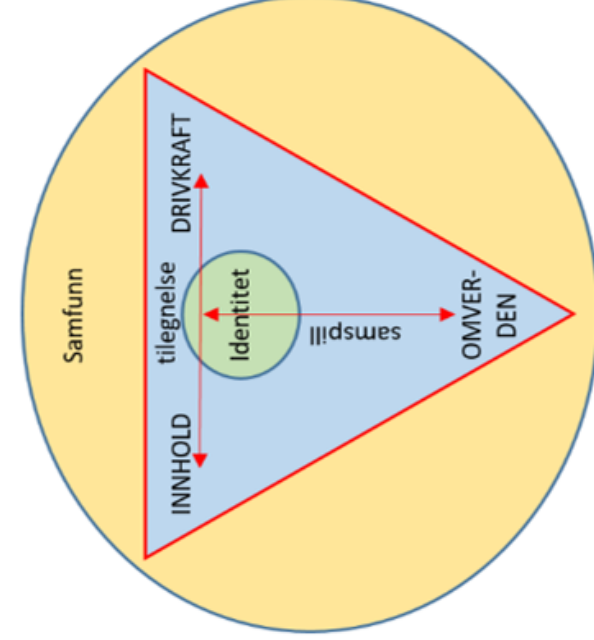
Viten iht. Nyborg: Lagrede erfaringer i form av forestillinger, begreper, begrepssystemer og utsagnsordnede meninger. *Språkerådigheter* er involverte i organiseringen av *viteenheter*. Skriftspråktilegnelse avhenger av alfabetisk innsikt og fonembevissthet.

Ferdigheter i lesing og skriving tilegnes i tre faser (Fitts): *Kognisjonsfase, automatiseringsfase, automasjonsfase.*

Tilslikt innhold mht. skriftspråktilegnelse og lesing:

Kombinasjon av bevissthet og automatisering fram til et autonomt nivå der en overvåker lesing og skriving. Tønnessen og Uppstad: Vekselvirkning mellom ordgjenkjenning/forståelse illustrert ved en *hermeneutisk spiral*. *Ferdigheter som inngår:* fonem-grafem-kopling på alle nivå, fonologisk analyse og syntese, morfembasert lesing og staving, sammenlesingsteknikk, fonologisk og ortografisk lesing, effektive lesestrategier, skriftlig formidlingsevne – argumenterende/fortellende skriving. *Lesing som fører til:* Meningskonstruksjon, læring, forståelse, innsikt, refleksjon, kritisk tenkning, identitetsutvikling – både *assimilasjon* og *akkomodasjon* (Piaget/Illeris). *Positive disposisjoner:* mestringforventning, vi-følelse, det å se seg selv som en lærende person (Hattie).

Utilisitet innhold: Feillæring – selvmedvurdering, stagnasjon i lavere lesefaser, lydplukking, lesing uten bevissthet, oppmerksomhet og forståelse. Ikke-læring.

Læringsrekanten er satt sammen av tre modeller i Illeris (2012): *Læring*. Denne utgaven, og tilpasningen til skriftspråklæring, er godkjent av Knud Illeris.

Drivkraft er det som gir energi til læringen: *Motivasjon, vilje, følelser, energi, interesse, oppgaveorientering, oppmerksomhet, lærte og nedardvede disposisjoner. Disposisjoner* skaper, iht. Nyborg, motiv for å unngå, unnsilpe og angripe – eller oppnå, oppsøke og ønske velkommen. Læringsinnholdet preges av drivkreftene, og drivkreftene influeres av det som læres (Illeris). Leontjevs motivasjonsteori: Yngre barn drives av et lektemotiv. Derfor må læringsaktivitetene være lekpregede.

Erfaring er iht. Illeris det tverrgående læringsbegrepet. Her er alle tre dimensjonene vesentlige. Lærer man noe alene, inngår det likevel i en sammenheng, og er alltid sosialt formidlet.

Læring forutsetter *aktivitet og deltagelse som omsettes i erfaring og utvikling, og skaper mening og identitet* (Wenger via Illeris).

Sansmessige impulser fra omverdenen når følesentra mm. og filtreres i LTM før de når *arbeidsminnet/KTM* i form av «bilder» som overveies, og fører til en reaksjon og ev. lagring i LTM. LTM er *tematisk ordnede spor av elektrokjemiske kretslopp*. Impulsene kobles sammen med følelsene våre.

I de to **prosessene** (tilegnelse og samspill), påvirker de tre **dimensjonene** (innhold, drivkraft og omverden) hverandre gjensidig.

Omverden (eller situasjoner iht. Nyborgs PSI-modell) inneholder *relasjoner* og den *materielle verden*. Samspillsformer – gradert etter aktivitet, involvering og fokus – er: *Persepsjon, formidling, opplevelse, imitasjon, virksomhet og deltagelse*. Imitasjon er viktig for læring, særlig i førskolealder. Virksomhet og deltagelse er aktive, målrettede samspillsformer. Deltagelse innebærer også praksisfellesskap og medinnflytelse. Læringsmiljøet må være preget av ro, samhold og felles lærende mennesker, ifølge Hattie.

Sosialt samspill i leseopplæringen: Felles førstehåndserfaringer, begrepsundervisning med action-timer, kamerathjelp, parlesing, veiledet lesing, parskrivning på PC, prosessorientert skriving, parvis sangtekstpusling (på PC), klasse- eller gruppearbeid med bokstav- og talesymbolkort. Felles sang av språkydsanger, felles gjennomgang av artikulasjon og symboler. **Lærer-elev-interaksjon:** Lærer skaper trygghet, formidler positiv forventning, ser eleven, veileder, bygger stillas, utfordrer, gir TPO og gradvis overdragselse av ansvar.

Materiell verden: Naturen, redskaper, sanger og andre kulturtrykk, materiell, metoder, litteratur, læreverk, leker og begrepsmateriell. *Bøker* faller inn under begge kategorier når eleven går i dialog med teksten, og når klassen har felles dialog rundt en tekst eller bilder.